

Gerardus

PROFESOR TOMASZ LEWANDOWSKI

Biografie uczonych i nauczycieli akademickich bywają schematyczne. Są to bowiem zestawienia chronologicznie uporządkowanych faktów, zawsze opatrzonych datami. A więc datami zdobywanych stopni i tytułów naukowych, pełnionych funkcji, przynależności do towarzystw i komitetów, otrzymanych odznaczeń i wyróżnień. Nie sposób jednak uniknąć tej konwencji, gdy usiłujemy podsumować – zgodnie z nakazem tradycji – dotychczasowe „życie i twórczość” naszego Jubilata, gdy pragniemy wskazać Jego szczególną rolę w dziejach poznańskiej polonistyki.

A droga do Poznania wiodła przez ziemie lubelskie, kujawskie, by zatrzymać się w podpoznańskim Swarzędzu, skąd przez lata będzie „dojeżdżać do pracy”. Tomasz Lewandowski urodził się 31 maja 1943 roku w Radzynie Podlaskim, w rodzinie inteligenckiej. Podczas wojny rodzice – Maksymilian i Elżbieta z Jesionowskich – przebywali na wysiedleniu w Lubelskiem, gdzie ojciec walczył w szeregach Armii Krajowej. Po 1945 roku zamieszkali w Inowrocławiu – tam Tomasz ukończył Szkołę Podstawową i Liceum Ogólnokształcące im. Jana Kasprowicza. Po maturze, w latach 1961–1966, studiował polonistykę na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Tu konieczny ekskurs...

Uniwersytet Poznański – od początków jego powstania – nigdy nie miał specjalisty w zakresie literatury Młodej Polski. Przez wiele lat wykładów z tego okresu nie było, sporadycznie tylko pracami magisterskimi na młodopolskie tematy kierowali wykładowcy innych epok i dziedzin (profesorowie Roman Pollak, Zygmunt Szweykowski, Stanisław Furmanik). Specjalista innego okresu literackiego – wybitny badacz romantyzmu, potem wieloletni dyrektor Instytutu Filologii Polskiej UAM – profesor Jarosław Maciejewski, postanowił więc przewyciężyć tę wieloletnią niemoc. Tematykę swoich seminariów magisterskich rozszerzył o badanie spuścizny młodopolskiej.

Na takie seminarium zapisał się Tomasz Lewandowski. Pracę magisterską zatytułowaną *Stanisława Brzozowskiego powieść „Sam wśród ludzi”* obronił 17 maja 1966 roku, uzyskując stopień magistra. Promotor nie miał wątpliwości: ten wybitnie utalentowany młody badacz powinien pozostać na uczelni i działalnością dydaktyczną, także naukową, stopniowo i systematycznie wypełniać lukę w historycznoliterackim profilu poznańskiego kształcenia.

No i zaczęła się „rytualna” kolejność akademicka... Staż asystencki, asystentura, starsza asystentura – prowadził ćwiczenia na III roku studiów, ugruntowując obecność Młodej Polski w procesie nauczania.

Tę dydaktyczną misję wsparł przy tym znaczącymi osiągnięciami naukowymi. Dziesiątego maja 1973 roku uzyskał stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie filologii polskiej na podstawie dysertacji *Twórczość krytycznoliteracka Cezarego Jellenty do roku 1914*, napisanej pod kierunkiem profesora Jarosława Maciejewskiego, a w 1975 roku opublikowanej w prestiżowej serii Rozpraw Literackich Komitetu Nauk o Literaturze PAN. Była ona w istocie prekursorską, kontekstową analizą ważnego nurtu literackiej i artystycznej krytyki młodopolskiej. Omówienie całego dorobku Jellenty, czynnego pisarsko niemal do końca Dwudziestolecia, przedstawił badacz w osobnym artykule, włączonym do czwartego tomu piątej serii *Obrazu literatury polskiej XIX i XX wieku* (1977). Współpraca z zespołem redakcyjnym tego niezastąpionego kompendium stanowiła dlań wyjątkową okazję do poszerzenia kompetencji filologa, dokumentalisty, edytora. Wykorzystał je wkrótce, przygotowując dla serii „książek zapomnianych” Wydawnictwa Literackiego *Halucynacje* i *Z pamiętnika włóczęgi Ludwika Stanisława Licińskiego* (1978). Po wielu latach zadbał o oprawę edytorską *Śmierci* Ignacego Dąbrowskiego i poprzedził wstępem jej wznowienie w Bibliotece Polskiej (2001).

Merytoryczny poziom zajęć dydaktycznych prowadzonych przez adiunkta Tomasza Lewandowskiego sprawił, że od roku akademickiego 1976/1977 powierzono mu prowadzenie seminariów magisterskich na studiach stacjonarnych i zaocznych. Po kolokwium habilitacyjnym, przeprowadzonym 8 października 1981 roku, na podstawie rozprawy *Dramat intelektu. Biografia literacka Stanisławy Przybyszewskiej* otrzymał stopień doktora habilitowanego, a od 1 października 1982 został mianowany na stanowisko docenta.

Historia burzliwego życia i gorączkowej twórczości autorki *Sprawy Dantona* powstała dzięki pracy edytorskiej i wieloletnim przemyśleniom nad listami Stanisławy Przybyszewskiej, które Tomasz Lewandowski opublikował w trzech poprzedzonych wstępami i opatrzonych bogatym aparatem komentatorskim tomach (1978, 1983, 1985) o łącznej objętości tysiąca

siedmuset stron. Można byłoby się spodziewać, że szczegółowa znajomość przedmiotu i wgląd w wewnętrzny świat pisarki zaowocuje sążnistą monografią o rozległym tle lub biografią o dygresyjnym toku, tymczasem dzięki ogromnej dyscyplinie i rzadkiej umiejętności sprowadzania problematyki do zagadnień kluczowych powstała praca skondensowana i klarowna; oprócz dbałości o funkcjonalność dociekań ważną rolę odegrały w niej dyskrekcja i opanowanie. Edytorskie i interpretacyjne dokonania Tomasza Lewandowskiego zwróciły na siebie uwagę w Anglii, w której opublikowano rozprawę i wybór z korespondencji w tłumaczeniu Jadwigi Kosickiej i Daniela Geroulda (*A Life of Solitude. Stanisława Przybyszewska: A Biographical Study with Selected Letters*, 1989), a także w Niemczech, gdzie największe zainteresowanie wywołały listy Przybyszewskiej do Tomasza Manna.

W 1982 roku Tomasz Lewandowski – według ówczesnie stosowanej terminologii urzędowej – został samodzielnym pracownikiem naukowym. Odnotujmy więc od razu kolejne etapy Jego kariery naukowej: wpierw stanowisko profesora nadzwyczajnego z nominacji rektorskiej (1 lipca 1991 roku), uzyskanie tytułu naukowego profesora nauk humanistycznych (zwanego belwederskim) 31 marca 1993, w końcu stanowisko profesora zwyczajnego (2003). I tak nadzieja, rzecz można historyczna, na trwałą obecność Młodej Polski w ośrodku poznańskim zaczęła się spełniać. Profesor Lewandowski – szanowany i lubiany przez studentów – skupiał wokół siebie młodzież zdolną, jego seminaria cieszyły się zasłużoną popularnością. Z czasem, spośród dziesiątek wypromowanych magistrów, Jego uczniowie zatrudniani byli w naszym Instytucie (to dzisiejsi doktorzy – w trakcie albo już po habilitacji).

W tym bilansie zasług naszego Jubilata akcenty główne padły na Jego osiągnięcia naukowe i doniosłą rolę nauczycielską, na ich – okreśmy to tak – strukturalne skutki w wizerunku Instytutu. Ale przecież służył, zawsze z życzliwą gotowością, swojej Uczelni, podejmując się także odpowiedzialnych ról organizacyjnych czy funkcji administracyjnych. Wybrany przez współpracowników i kolegów, a darzono go szczególnym zaufaniem i szacunkiem, powołany został przez rektora na stanowisko wicedyrektora Instytutu Filologii Polskiej (1987/1988), następnie kierownika Zakładu Literatury Pozytywizmu i Młodej Polski (1999–2012).

Rozdziałem niejako symbolicznym była trzykrotna obecność Profesora Lewandowskiego we władzach dziekańskich. W wyniku wyborów przeprowadzonych przez Radę Wydziału Filologicznego przyjął obowiązki prodziekana do spraw studiów zaocznych (1982–1984), kolejne wybory obdarzyły go funkcją prodziekana do spraw studiów stacjonarnych (od

1 września 1984), ale kadencja została przerwana. Znowelizowana ustawa o szkolnictwie wyższym uprawniała ministra do tak zwanego niepotwierdzenia dokonania wyboru. Restrykcje uderzyły głównie w nasz Uniwersytet: odwołano władze rektorskie, zwolniono wszystkich dziekanów (z jednym wyjątkiem). Wtedy to prodziekan Lewandowski 28 listopada 1985 roku złożył – na znak solidarności – rezygnację z pełnienia obowiązków przed Radą Wydziału i na ręce zwolnionego rektora. Ale fakt ten nie zamyka jeszcze jego „przygód” dziekańskich... Powstał nowy Wydział Filologii Polskiej i Klasycznej i Tomasz Lewandowski powrócił po raz trzeci na stanowisko prodziekana (1988–1990).

Po śmierci Jarosława Maciejewskiego w 1997 roku podjął się kontynuacji zadania nie ukończonego przez swojego mistrza, zebrał jego prace na temat *Dziejów poznańskiej polonistyki uniwersyteckiej*, opracował je i wzbogacił o historię *Ostatnich lat trzynastu* i zamknął w datach 1942–1988. Rzeczą ukazała się w roku 1992. Profesorowi Maciejewskiemu poświęcił kilka artykułów, najpierw, w 1988 roku, podyktowanych smutną potrzebą chwili, potem chęcią prześledzenia jego „badawczych peregrynacji” we wstępie do zredagowanego przez siebie zbioru „szkiców z historii literatury i kultury polskiej” *Fakty i interpretacje* (1991), dedykowanych pamięci tego wielkiego uczonego i człowieka. Ostatnio zaś podczas sesji *Jarosław Maciejewski in memoriam*, 5 listopada ubiegłego roku, zrekonstruował jego zapatrywania na wewnętrzny ustrój i misję Uniwersytetu. Odczyt, znakomicie udokumentowany, pełen celnych sformułowań i przytoczeń, był repetytorium z tego, co w pracy akademickiej najważniejsze i w szacownej Sali Lubrańskiego zabrzmiał jak prawdziwe *memento*.

Tomasz Lewandowski poświęcił też sporo uwagi sylwetkom innych polonistów poznańskich. Dla *Encyklopedii Wielkopolskiej* sporządził hasła nie tylko o Jarosławie Maciejewskim, ale i innych wybitnych badaczach z naszego środowiska: Edwardzie Balcerzanie, Alojzym Sajkowskim, Lechu Słowińskim, Jerzym Ziomku i Edwardzie Pieścikowskim.

Swoich uczniów i współpracowników Profesor Tomasz Lewandowski chętnie angażował w przedsięwzięcia zbiorowe, edytorskie czy encyklopedyczne. Znał aż za dobrze związany z nimi mozolny trud, ale dzięki anonimowemu wprowadzie, niemniej jednak wydatnemu uczestnictwu w przygotowaniu pozytywistyczno-młodopolskich tomów „Nowego Korbuta” wiedział, jak wiele umiejętności i gruntownej wiedzy zyskuje filolog dzięki zadaniom dokumentalistycznym. Jeszcze w latach osiemdziesiątych skłonił więc kilku magistrów tudzież wytrawnego filologa Włodzimierza Boleckiego do odkurzenia pism autorów czynnych w latach poprzedzających pierwszą wojnę światową i przypomnienia ich osiągnięć w zredagowanym

przez siebie tomie *Miscellaneów z okresu Młodej Polski* (1995). Sam ogłosił w nim listy i szkice krytyczne Tadeusza Dąbrowskiego, nadzwyczaj intrygującej go postaci. Notabene pokolenie, do którego zalicza się Dąbrowski, nazwane przez Lewandowskiego, rozbudowującego tu ustalenia Kazimierza Wyki, „trzecim pokoleniem Młodej Polski”, a także literacki Lwów przełomu XIX i XX wieku, należą do kręgu ulubionych zagadnień Profesora.

Doświadczony również we współpracy z wydawnictwami encyklopedycznymi (wspomniana wyżej *Encyklopedia Wielkopolski*, *Wielkopolski słownik biograficzny*, *Encyklopedia katolicka*), w pierwszej połowie lat osiemdziesiątych skupił wokół siebie spore grono badaczy (od początkujących po utytułowanych) i ułożył suplement o *Literaturze i teatrze do Wielkiej ilustrowanej encyklopedii powszechnej Wydawnictwa Gutenberga* (1996, II wyd. 1997). Nazwisko Profesora stanowi rekomendację ogromnej rzetelności tego opracowania.

Wielorako poświadczona aktywność Profesora Tomasza Lewandowskiego na naszej uczelni znalazła godny wyraz: w latach 1990–1993 był członkiem Senatu akademickiego. Wcześniej odznaczony został Złotym Krzyżem Zasługi (1988), a po latach Medalem Komisji Edukacji Narodowej (2011). Dodajmy liczne nagrody rektorskie za osiągnięcia dydaktyczno-organizacyjne, ale też za prace naukowe; właśnie dorobek naukowy stał się podstawą dwóch nagród ministra (1975, 1982). Z działalności pozauniwersyteckiej wymieńmy członkostwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk (od 1973), a także Komitetu Nauk o Literaturze Polskiej PAN (w latach 1995–1998). Uciążliwym, choć też niewątpliwym i ważkim dowodem szacunku dla ogromnych kompetencji i niezależności Tomasza Lewandowskiego jest częstość, z jaką proszony jest o recenzje w przewodach doktorskich, habilitacyjnych i profesorskich. Mało kto jednak wie, a jeszcze mniej osób pamięta, że pierwsze szlify recenzenckie dzisiejszy Jubilat zdobywał na łamach prasy literackiej, począwszy od połowy lat sześćdziesiątych. Najpierw pisał przede wszystkim o pisarzach współczesnych (Edwardzie Stachurze, Leszku Elektorowiczu, Andrzeju Brychcie, Zbigniewie Bieńkowskim, a także Williamie Faulknerze), potem coraz częściej o autorach młodopolskich i dotyczących ich pracach historyczno-literackich (Leopoldzie Staffie, Adamie Grzymale-Siedleckim oraz Marii Podrazie-Kwiatkowskiej i Andrzeju Z. Makowieckim). O tym, jak wielkim zainteresowaniem darzył wszystko, co ukazywało się na temat jego ulubionej epoki, świadczy recenzja trzeciego tomu piątej, młodopolskiej serii *Obrazu literatury polskiej XIX i XX wieku*. W następnych latach Lewandowski recenzent rzadko już ogłasza publicznie swoje oceny prac historycznoliterackich, kiedy jednak decyduje się zabrać głos, są to wypowiedzi przekraczające ramy doraźnych recenzji, bliższe szkiców krytycznych.

Wymieńmy zatem artykuły: *O polskim dramacie ekspresjonistycznym* (na temat *Polskiego dramatu ekspresjonistycznego wobec konwencji gatunkowych* Elżbiety Rzewuskiej), *O podręczniku „Młoda Polska” z r. 1991 nie tylko polemicznie* (o *Młodej Polsce* Janiny Kulczyckiej-Saloni, Ireny Maciejewskiej, Andrzeja Z. Makowieckiego i Romana Taborskiego), *Sztuka syntezy* (o *Literaturze Młodej Polski* Marii Podraży-Kwiatkowskiej), wreszcie obszerną dyskusję z tezami *Języka modernizmu* Ryszarda Nycza.

Spotkania młodopolskie, ostatnie jak na razie ogłoszone drukiem w 2005 roku większe dzieło Profesora, stanowią zbiór gruntownych relacji nie tylko z *Młodopolskich spotkań z modernizmem katolickim*, lecz i innymi twórcami tamtego czasu: powrotną falą inspiracji pozytywistycznych, ową trzecią generacją Młodej Polski, Reymontem (tu w ujęciu Wajdy), Dąbrowskim Tadeuszem i Dąbrowskim Ignacym, Stanisławem Brzozowskim, Stanisławem Wyspiańskim. Może to wyglądać na podsumowanie wcześniejszych prac, ale dla słuchaczy wykładów Profesora i świadków jego zainteresowań nie jest tajemnicą, że stanowi to zarazem zapowiedź wielu – w znacznym stopniu przygotowanych – monografii: młodopolskiego Lwowa, Stanisława Wyspiańskiego, która wyłania się już tutaj w całkiem realnych kształtach, i sprawy Stanisława Brzozowskiego, o której Tomasz Lewandowski publicznie i prywatnie mówił wielokrotnie. Czekając, aż dojrzeją one do druku, pragniemy ofiarować Jubilatowi te oto szkice jako dowód wdzięczności i – chcielibyśmy mieć nadzieję – zbiór myśli inspirujących.

Edward Pieścikowski
Radosław Okulicz-Kozaryn

BIBLIOGRAFIA PRAC PROFESORA TOMASZA LEWANDOWSKIEGO

Książki

- [1] *Cezary Jellenta – estetyk i krytyk. Działalność w latach 1880–1914*, Wrocław 1975, ss. 244.
- [2] *Dramat intelektu. Biografia literacka Stanisławy Przybyszewskiej*, Gdańsk 1982, ss. 269.
- [3] *Spotkania młodopolskie*, Poznań 2005, ss. 266.

Prace edytorskie

- [4] S. Przybyszewska, *Listy*, „Twórczość” 1977, nr 11, s. 62–76.
- [5] S. Przybyszewska, *Listy*, t. 1, Gdańsk 1978, ss. XXXIII + 678.
- [6] L.S. Liciński, *Halucynacje. Z pamiętnika włóczęgi*, Kraków 1978, ss. 269.
- [7] *Listy Stanisławy Przybyszewskiej do Tomasza Manna*, „Twórczość” 1979, nr 12, s. 86–91.
- [8] S. Przybyszewska, *List do Heleny Barlińskiej z 4–5 IV 1933 r.*, „Punkt” 1979, z. 3, s. 102–105.
- [9] S. Przybyszewska, *Listy*, t. 2, Gdańsk 1983, ss. XII + 639.
- [10] Przekład ang.: J. Kosicka, D. Gerould, *A life of Solitude*, The Quartet Books, London 1986, pp. 247. Wyd. nast.: J. Kosicka, D. Gerould, *A life of Solitude. Stanisława Przybyszewska: A Biographical Study with Selected Letters*, Northwestern University Press, Evanston, Illinois 1989, pp. 247 (tu ok. 1/3 listów ogłoszonych w t. 1–2).
- [11] S. Przybyszewska, *Listy*, t. 3, Gdańsk 1985 (1986), ss. XVI + 332.

- [12] *Miscellanea z okresu Młodej Polski*, Warszawa 1995, ss. 454 (red. naukowa oraz *Słowo wstępne*, s. 5; *Zapomniana propozycja wydawnicza Tadeusza Dąbrowskiego*, s. 7–10; T. Dąbrowski, *Literackie schematy*, s. 11–44; T. Dąbrowski, *Listy z lat 1908–1913*, s. 45–58).
- [13] I. Dąbrowski, *Śmierć*, Kraków 2001, ss. 155.

Redakcja tomów

- [14] *Fakty i interpretacje. Szkice z historii literatury i kultury polskiej*, red. T. Lewandowski, Warszawa 1991, ss. 397.
- [15] J. Maciejewski, *Dzieje polonistycznej polonistyki uniwersyteckiej (1842–1988)*, opracował, szkicem *Ostatnich lat trzynaście* i postłowie opatrzył T. Lewandowski, Poznań 1992, ss. 160.
- [16] *Aktualizacje encyklopedyczne: suplement do wielkiej ilustrowanej encyklopedii powszechnej Wydawnictwa Gutenberga*, t. 1, *Literatura – Teatr*, red. T. Lewandowski, Poznań 1996, ss. 337, wyd. 2, Poznań 1997.
- [17] *Na pozytywistycznej niwie*, red. T. Lewandowski, T. Sobieraj, Poznań 2002, ss. 319.
- [18] *Henryk Sienkiewicz w stulecie Nagrody Nobla*, red. T. Lewandowski, W. Maciejewski, Poznań 2006, ss. 168.

Rozprawy i szkice

- [19] „Prace i dni” Cezarego Jellenty, „Życie i Myśl” 1972, nr 1, s. 89–97.
- [20] *Intensywnizm – zapomniany program modernistyczny*, „Teksty” 1973, nr 1, s. 117–125.
- [21] *Cezary Jellenta (1861–1935)*, w: *Obraz literatury polskiej XIX i XX wieku*, seria V, *Literatura okresu Młodej Polski*, t. 4, Kraków 1977, s. 69–95.
- [22] *Autoportret Stanisławy Przybyszewskiej w listach ukryty*, „Twórczość” 1977, nr 11, s. 48–61.
- [23] „*Smutne niewolników pieśni... Bólu pełne, a bez wiary nijakiej*”, postłowie do: L.S. Liciński, *Halucynacje. Z pamiętnika włóczęgi*, Kraków 1978, s. 236–262.
- [24] *Stanisława Przybyszewska i Tomasz Mann czyli dialog pozorny*, „Twórczość” 1979, nr 12, s. 72–85. Przedr. w: *Der Weg zum Nachbarn. Beiträge zur Thematisierung Deutsch-Polonischer Beziehungen in der Literatur Des 20 Jahrhunderts*, hrsg. von E. Połczyńska, Poznań 1982, s. 133–148 i odb.
- [25] *Uwagi o Ludwiku Stanisławie Licińskim*, w: *Sprawozdania Wydziału Filologiczno-Filozoficznego PTPN za rok 1978*, nr 96, Poznań 1980, s. 3–4.
- [26] *Stanisława Przybyszewska wśród swoich i obcych*, „Nurt” 1982, nr 1, s. 27–30.

- [27] *Die Lemberger Variante der Jungen Polens*, w: *Galizien – Eine Literarische Heimat*, hrsg. von S. Kaszyński, Poznań 1987, s. 219–230 i odb.
- [28] *Wychowanca i uczoney. Jarosław Maciejewski (23 XII 1924–28 X 1987)*, „Nurt” 1988, nr 1, s. 6–7.
- [29] *Jarosław Maciejewski (23 XII 1924–28 X 1987)*, „Biuletyn Polonistyczny” 1988, z. 4, s. 140–144.
- [30] *Jarosława Maciejewskiego naukowe drogi*, w: *Fakty i interpretacje. Szkice z historii literatury i kultury polskiej*, red. T. Lewandowski, Warszawa 1991, s. 5–19.
- [31] *Filologia i aksjologia. Tadeusz Dąbrowski wobec romantyzmu*, w: *Fakty i interpretacje. Szkice z historii literatury i kultury polskiej*, red. T. Lewandowski, Warszawa 1991, s. 312–325.
- [32] *Anatomia obłudy*, przedmowa do: T. Żeleński (Boy), *Dziewice konsystorskie. Piekło kobiet*, Poznań 1992, s. 7–24.
- [33] *Teatr wojny. Wokół relacji Tadeusza Dąbrowskiego z sierpnia 1914 roku*, „Studia Polonistyczne” 1990/1991, XVIII/XIX, s. 115–126.
- [34] *Młodopolskie spotkania z modernizmem katolickim*, w: *Problemy religijne w literaturze pozytywizmu i Młodej Polski*, red. S. Fita, Lublin 1993, s. 197–252.
- [35] *Dylematy narodowości i universalizmu w polskiej myśli krytycznej przelomu XIX i XX wieku*, „Polish Western Affairs” 1992, nr 2, s. 199–214.
- [36] *Powracająca fala idei zbliżonych do pozytywistycznych w literaturze Młodej Polski. Lata 1907–1914*, w: *Stulecie Młodej Polski*, red. M. Podraza-Kwiatkowska, Kraków 1995, s. 63–78.
- [37] *Zapomniana propozycja wydawnicza Tadeusza Dąbrowskiego*, w: *Miscellanea z okresu Młodej Polski*, red. T. Lewandowski, Warszawa 1995, s. 7–10.
- [38] *Pieśń – historia – teatr. Uwagi o „Warszawiance” Stanisława Wyspiańskiego*, w: *Nie tylko o Norwidzie*, red. J. Czarnomorska, Z. Przychodniak, K. Trybuś, Poznań 1997, s. 23–36.
- [39] *„Ziemia obiecana” Reymonta i Wajdy*, w: *Poloniści o filmie*, red. M. Hendrykowski, Poznań 1997, s. 26–38.
- [40] *Dramat Wyspiańskiego strofą Wielkiej Improwizacji pisany. Próba interpretacji „Lelwela”*, w: *Księga Mickiewiczowska. Patronowi uczelni w dwusetną rocznicę urodzin 1798–1998*, red. Z. Trojanowiczowa, Z. Przychodniak, Poznań 1998, s. 349–370.
- [41] *„Gorzka skarga wieku”. O „Śmierci” Ignacego Dąbrowskiego*, wstęp do: I. Dąbrowski, *Śmierć*, oprac. T. Lewandowski, Kraków 2001, s. 5–42.
- [42] *Profesor Edward Pieścikowski*, w: *Na pozytywistycznej niwie*, red. T. Lewandowski, T. Sobieraj, Poznań 2002 (współautor: T. Sobieraj).
- [43] *Jak pozytywiści czytali Wyspiańskiego*, w: *Na pozytywistycznej niwie*, red. T. Lewandowski, T. Sobieraj, Poznań 2002, s. 283–296.

- [44] *Stanisław Brzozowski i Aleksander Świętochowski. Kilka przybliżeń*, w: *Prus i inni. Prace ofiarowane Stanisławowi Ficie*, red. J. Malik, E. Paczoska, Lublin 2003, s. 465–482.
- [45] *Sędziowie i „Sędziowie” Wyspiańskiego*, w: *Ulotność i trwanie. Studia z tematyki i historii literatury*, red. E. Wiegandt, A. Czyżak, Z. Kopeć, Poznań 2003, s. 311–324.
- [46] *Karol Irzykowski wobec Stanisława Wyspiańskiego*, w: *„Przemysław wszystko...”. Stanisława Wyspiańskiego modernizacja wyobraźni zbiorowej*, red. M. Okulicz-Kozaryn, M. Bourkane, M. Haake, Poznań 2009, s. 259–282.
- [47] *Stanisława Brzozowskiego „kampania Sienkiewiczowska”*. *Na przedpolu*, w: *Więcej życia niż słów. Szkice o literaturze*, red. M. Telicki, M. Wójciak, Poznań 2011, s. 303–317.

Recenzje

- [48] *Niepróznujące wędrowanie*, „Nurt” 1966, nr 9 (E. Stachura, *Falując na wietrze. Opowiadania*, Warszawa 1966).
- [49] *Od Henry Jamesa do „gniewnych”*, „Nurt” 1966, nr 12 (L. Elektorowicz, *Zwierciadło w oknach. Szkice o powieści amerykańskiej i angielskiej*, Warszawa 1966).
- [50] *Wielki las w obliczu zagłady*, „Nurt” 1967, nr 1 (W. Faulkner, *Zstąp, Mojżesz*, Warszawa 1966).
- [51] *Nowa proza Brychta*, „Nurt” 1967, nr 2 (A. Brycht, *Danzing w kwaterze Hitlera*, Warszawa 1966).
- [52] *Wzór krytyka żarliwego*, „Nurt” 1967, nr 3 (Z. Bienkowski, *Modelunki. Szkice literackie*, Warszawa 1966).
- [53] *Debiut Andrzeja Górnego*, „Nurt” 1967, nr 4 (A. Górny, *Ślub i inne opowiadania*, Warszawa 1966).
- [54] *Pod znakiem ironii*, „Nurt” 1967, nr 5 (F.E. Sillanpää, *Słońce życia*, Poznań 1966).
- [55] *Księga Staffowskich przyjaźni*, „Nurt” 1967, nr 9 (L. Staff, *Listy. W kręgu literackich przyjaźni*, Warszawa 1966).
- [56] *Dialogi z Młodą Polską*, „Nurt” 1968, nr 4 (A. Grzymała-Siedlecki, *Ludzie i dzieła*, Kraków 1967).
- [57] *Krytyk niewierny sobie*, „Wiatraki” 1968, nr 8 (W. Sadkowski, *Penetracje i komentarze*, Warszawa 1967).
- [58] *Opowiadania jakich wiele*, „Pomorze” 1968, nr 11 (Z. Zelwan, *Punkt widzenia*, Poznań 1968).
- [59] *Mały realizm albo nędza uszczęśliwiona*, „Nurt” 1968, nr 6 (*Czy „mały realizm”?*, Warszawa 1967).

- [60] *Cabier intime*, „Nurt” 1968, nr 11 (P. Wojciechowski, *Kamienne pszczoły*, Warszawa 1967).
- [61] *Śladami współżycia czasów*, „Nurt” 1968, nr 12 (S. Otwinowski, *Pamiętki i herezje*, Kraków 1968).
- [62] *Rozpaczy syn niewierny*, „Kierunki” 1969, nr 1 (T. Gajcy, *Utwory wybrane*, Kraków 1968).
- [63] *Powieść bez bohatera*, „Pomorze” 1969, nr 6 (S.W. Wiliński, *Nosiciele piętna*, Poznań 1968).
- [64] *Szkice do opowiadań*, „Pomorze” 1969, nr 12 (J. Korczak, *Przeklęte wzgórze 186,0. Opowiadania*, Poznań 1968).
- [65] *Młodopolski zwiad*, „Nurt” 1969, nr 9 (Z. Greń, *Rok 1900. Szkice o dramacie zapomnianym*, Kraków 1969).
- [66] *Ład i chaos międzywiecza*, „Nurt” 1970, nr 3 (M. Podraza-Kwiatkowska, *Młodopolskie harmonie i dysonanse*, Warszawa 1969).
- [67] *Labirynt*, „Nurt” 1970, nr 11 (P. Wojciechowski, *Czaszka w czaszce*, Warszawa 1970).
- [68] *Pożyteczny rekonesans*, „Nurt” 1971, nr 11 (A.Z. Makowiecki, *Młodopolski portret artysty*, Warszawa 1971).
- [69] Rec. *Obraz literatury polskiej XIX i XX wieku*, seria V, *Literatura okresu Młodej Polski*, t. 3, Kraków 1973, „Slavia Occidentalis” 1976, s. 163–166 i nadb.
- [70] *Problem polskiego dramatu ekspresjonistycznego*, w: *Dramat i teatr dwudziestolecia międzywojennego*, red. J. Popiel, Wrocław 1992, s. 277–283 (E. Rzewuska, *Polski dramat ekspresjonistyczny wobec konwencji gatunkowych*, Lublin 1988).
- [71] *O podręczniku „Młoda Polska” z r. 1991 nie tylko polemicznie*, „Teksty Drugie” 1992, nr 4, s. 83–90 (J. Kulczycka-Saloni, I. Maciejewska, A.Z. Makowiecki, R. Taborski, *Młoda Polska*, Warszawa 1991).
- [72] *Sztuka syntezy*, „Teksty Drugie” 1994, nr 1, s. 97–103 (M. Podraza-Kwiatkowska, *Literatura Młodej Polski*, Warszawa 1992).
- [73] Rec. R. Nycz, *Język modernizmu. Prolegomena historycznoliterackie*, Wrocław 1997, „Pamiętnik Literacki” 1999, z. 2, s. 198–208.
- [74] Rec. J. Błoński, *Wyspiański wielokrotnie*, Kraków 2007, „Pamiętnik Literacki” 2010, z. 2, s. 233–240.

Hasła słownikowe, encyklopedyczne i bibliograficzne

- [75] *Bibliografia literatury polskiej „Nowy Korbut”*, *Literatura pozytywizmu i Młodej Polski*, t. XV, Warszawa 1977 (kilka haseł osobowych).

- [76] *Wielkopolski słownik biograficzny*, komitet redakcyjny pod przew. A. Gąsiorowskiego, J. Topolskiego, Warszawa-Poznań 1981 (tu hasła: *Adam Bederski, Aleksander Janta-Polczyński, Bolesław Koreywo, Stefan Papée, Władysław Skotarek, Artur Maria Swinarski, Jan Izidor Sztaudynger*).
- [77] *Encyklopedia katolicka*, t. 10, Lublin 2004 (tu hasła: *Jan Lemański, Ludwik Stanisław Liciński*).

oprac. Mateusz Bourkane